

ทิศ 6: การประยุกต์กับแนวคิดระบบและแผนพัฒนา การศึกษาขั้นพื้นฐาน

Six Directions: Application with Systems Thinking and the Basic Education Development Plan



พระมหาบັນเจตร์ ธิรจิตโต

Phramaha Banjet Thiracitto

นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Degree of Doctor of Education, Buddhist Educational Administration,

Mahachalalongkornrajavidyalaya University.

Email: phramahabanjet@gmail.com

ตอบรับบทความ (Received) : 13 พฤศจิกายน 2567

เริ่มแก้ไขบทความ (Revised) : 26 พฤศจิกายน 2567

รับบทความตีพิมพ์ (Accepted) : 11 ธันวาคม 2567

เผยแพร่ออนไลน์ (Available Online) : 21 ธันวาคม 2567

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมตามทศ 6 ในพระพุทธศาสนา 2. บูรณาการทศ 6 กับแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านกระบวนการและหน้าที่ด้วยแนวคิดเชิงระบบ โดยมุ่งศึกษาการนำหลักธรรม คือ ทศ 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เน้นความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล 6 ประเภท ประกอบด้วย บิดามารดา ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง มิตรสหาย ผู้ที่ต่ำกว่า และพระสงฆ์ มาประยุกต์กับแนวคิดเชิงระบบและแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดการศึกษาพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน สร้างบุคลากรของชาติให้เป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข แก่สังคมอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า

1. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเปรียบเสมือนเข็มทิศนำทางชีวิตของมนุษย์ให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องและมีความสุขอย่างแท้จริง เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ทั้งในด้านการพัฒนาจิตใจ การพัฒนาความสัมพันธ์ของคนในสังคม การพัฒนาปัญญา และการบรรลุความสุขที่แท้จริงอีกด้วย

2. การให้การศึกษาเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคนและนำพาสู่การพัฒนาประเทศไทย แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566–2570) ถือเป็นโรดแมปสำคัญในการปฏิรูปและพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล และเป็นเครื่องมือที่จะช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศไทยให้มีคุณภาพ มุ่งหวังให้เยาวชนไทยเป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และจะเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติ การนำทศ 6 ไปประยุกต์ใช้ใน 1) ครอบครัว เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพ่อแม่ ลูก และสมาชิกในครอบครัว 2) โรงเรียน เป็นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก 3) ในชุมชน เป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชน 4) องค์กร เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงาน เมื่อนำมาเชื่อมโยงระหว่างทศ 6 กับแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ทศ 6 มีความสอดคล้องและสนับสนุนเป้าหมายของแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานหลายประการ ได้แก่ 1) การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี เน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดี การมีเมตตา และการเคารพซึ่งกันและกัน 2) การสร้าง

ความเสมอภาค สอนให้เราให้ความเคารพต่อทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ เด็ก หรือผู้ที่มีสถานะแตกต่างกัน 3) การพัฒนาทักษะชีวิต ช่วยพัฒนาทักษะชีวิตต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการควบคุมอารมณ์ 4) การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เป็นพื้นฐานของการสร้างคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม สรุปได้ว่า ทิศ 6 เป็นหลักธรรมที่สำคัญและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงระดับชาติ การส่งเสริมให้คนในสังคมได้เรียนรู้และปฏิบัติตามหลักทิศ 6 จะช่วยสร้างสังคมที่สงบสุข มีความสุข และพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ทิศ 6 แนวคิดระบบ การศึกษาขั้นพื้นฐาน แผนพัฒนาการศึกษา

Abstract

This article aims to: 1. Study the social relationships according to the Six Directions in Buddhism. 2. Integrate the Six Directions with the Basic Education Development Plan in terms of process and function through a systems thinking approach. The focus is on applying the Buddhist principles of the Six Directions, which emphasize good relationships between six types of individuals: parents, teachers, leaders, friends, subordinates, and monks. These principles are to be integrated with systems thinking and the Basic Education Development Plan to enhance the learning process, develop human resources, and build a sustainable society of skilled, good, and happy individuals.

1. The principles of Buddhism can be compared to a compass that guides the life of human beings to follow the right path and attain true happiness. They serve as an important tool in developing human potential in various aspects: mental development, fostering relationships within society, cultivating wisdom, and achieving true happiness.

2. Education, as the foundation of human development, leads to the progress of the nation. The 2023-2027 Basic Education Development Plan is an important roadmap for reforming and advancing education in Thailand, aiming to keep up with the changes of the digital age. It also serves as a tool to drive the development of Thailand's human resources to be of high quality. The goal is for Thai youth to become good, skilled, and happy individuals, who will be fully developed human beings and contribute to the country's progress. The study found that the application of the Six Directions in different areas yields positive results: (1) In the family: It helps to create good relationships between parents, children, and family

members. (2) In schools: It fosters a learning environment that supports children's development. (3) In the community: It strengthens unity and solidarity within the community. (4) In organizations: It promotes good relationships among colleagues. When linking the Six Directions with the Basic Education Development Plan, it was found that the Six Directions align with and support several goals of the plan, including: (1) Developing students into good citizens: Emphasizing the importance of good relationships, compassion, and mutual respect. (2) Promoting equality: Teaching respect for all individuals, regardless of age, status, or differences. (3) Developing life skills: Helping to develop skills such as communication, problem-solving, teamwork, and emotional regulation. (4) Promoting ethics and morality: Building a foundation for creating good, virtuous people with strong moral values and social consciousness. In conclusion, the Six Directions is an essential principle that can be applied at every level, from the individual and family to the community and national level. Promoting the learning and practice of the Six Directions will help create a peaceful, happy, and sustainably developing society.

Keywords: Six Directions, Systems Thinking, Basic Education, Education Development Plan

1. บทนำ

ทรัพยากรบุคคลถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาใด ๆ ในโลก ในความหมายระดับประเทศ นอกเหนือจากทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ทรัพยากรบุคคลมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ประเทศญี่ปุ่นถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีทรัพยากรจำกัดเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรอันหนาแน่นในประเทศ แต่ด้วยการให้ความสำคัญในการสร้างทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ ทำให้ประเทศพัฒนาอยู่ในระดับแถวหน้าอย่างท้าทาย¹ เมื่อปี พ.ศ. 2550 ผู้เขียนได้มีโอกาสเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจและไปศึกษาอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น จนถึงปี พ.ศ. 2567 จึงได้เดินทางกลับมายังประเทศไทยเพื่อมาศึกษาต่อ ในระหว่างที่ปฏิบัติศาสนกิจอยู่ที่นั่น ผู้เขียนได้สัมผัสถึงเอกลักษณ์ของคนญี่ปุ่น ที่เป็นคนอ่อนน้อม ถ่อมตน สุภาพ ขยัน ตรงต่อเวลา มีความอดทน พยายาม มีวินัยสูง มีประสิทธิภาพทั้งในด้านการเรียนและการทำงาน เป็นต้น ทำให้เกิดความสนใจว่าอะไรเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการหล่อหลอมคนญี่ปุ่นให้เป็นคนมีคุณภาพและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ได้พบว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน การปรับสภาพแวดล้อมทางการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนเป็นเรื่องที่สำคัญของประเทศ²

ในช่วงระหว่างปฏิบัติศาสนกิจอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น ผู้เขียนได้มีโอกาสติดตามข่าวเกี่ยวกับการพัฒนามาตรฐานการศึกษาในประเทศไทยเป็นระยะ และในระหว่างนั้นได้มีโอกาสกลับมาประเทศไทยทำให้ได้พบเห็นปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นกับเด็ก ๆ ที่ผู้เขียนได้พบเจอรวมถึงสามแฉดด้วย ปัญหานั้นคือ เด็กไทยบางส่วนอ่านหนังสือไม่ออกและเขียนไม่ถูก ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้นางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้สำรวจพบเด็กไทยบางคน อ่านไม่ออก เขียนไม่ถูก ต่อเนื่องจากชั้นประถมศึกษา

1. ภาณี รูปสม, “การขัดเกลาทางสังคมของสถานศึกษาก่อนวันเรียนของญี่ปุ่น”, *วารสารญี่ปุ่นศึกษา*, ฉบับที่ 2, (ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2543–2544), 77.
2. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, *รายงานผลการศึกษารายงานพัฒนามาตรฐานการศึกษาของต่างประเทศ*, (นนทบุรี: 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2559), 74–91., สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, *รายงานการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยของไทยและต่างประเทศกรณีศึกษาประเทศญี่ปุ่น สิงคโปร์ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์*, (กรุงเทพฯ: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด, 2563), 3–31.

จนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไข³ นอกจากนี้ เฉลิมลาภ ทองอาจ กล่าวถึงปัญหานี้ว่า มีผู้เสนอแนะให้แก้ปัญหาด้วยการให้นักเรียนที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้เรียนซ้ำชั้นจนกว่าจะผ่าน ข้อเสนอนี้ทำให้เกิดคำถามตามมาในทันทีว่า แนวทางดังกล่าวสามารถแก้ปัญหาได้จริงหรือไม่ เพราะเมื่อพิจารณาแล้วก็ไม่ว่าจะอะไรกับการผลักภาระให้นักเรียน แทนที่จะหันมาแก้ปัญหาในเรื่องหลักสูตร การสอนและวิธีการบริหารจัดการของสถานศึกษา ซึ่งบุคลากรทุกฝ่ายต่างหากที่ควรจะต้อง “รับผิดชอบ” และแสวงหาแนวทางที่ “ชอบ” คือ เป็นวิธีหรือแนวทางใหม่ที่ถูกต้องอย่างเร่งด่วน และไม่ผลักดันนักเรียนให้ตกลงไปจมซ้ำในวังวนของปัญหาเดิม⁴

ดังนั้นผู้เขียนมีความสนใจในเรื่องปัญหาการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย จึงได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566 - 2570) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เห็นวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์ที่จะใช้ในการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นแผนแบบอนาคตภาพที่ต้องใช้เวลาในการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนนั้น ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องการเสนอแนวคิดในการดำเนินการจากการทำตามแบบแผนอย่างเดียว แต่ควรต้องมีหลักธรรมที่เอื้อต่อการดำเนินแผนงานให้ควบคู่กันไปด้วย เพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนาล้วนเป็นอภิปุณฺณ คือ ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติโดยไม่จำกัดกาลเวลา ไม่ขึ้นกับกาลเวลา ให้ผลทุกเมื่อทุกโอกาส ให้ผลตามลำดับแห่งการปฏิบัติ ทั้งความจริงความแท้แห่งพระธรรมนี้ไม่มีกำหนดอายุ กาล จริงแท้อยู่ตลอดกาล จริงแท้อย่างนั้นทุกยุคทุกสมัย⁵ เพราะเหตุนี้ผู้เขียนจึงได้นำหลักธรรมที่เรียกว่า ทิศา 6 ซึ่งเป็นหลักการ แนวทางเกื้อกูลต่อบุคคลรอบข้างหรือการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อบุคคลอื่น มาบูรณาการกับแผนการดำเนินงานนี้ เพราะนอกจากจะพัฒนาตัวผู้เรียนแล้ว บุคคลรอบข้างก็มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาเพื่อให้แผนพัฒนาสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

3. ขาวเต็ด 7 สี, สพฐ. พบเด็กไทย อ่านไม่ออก-เขียนไม่ถูก, ออนไลน์, <https://news.ch7.com/detail/741470>. [13 กันยายน 2567].

4. เฉลิมลาภ ทองอาจ, ปัญหาอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้: แนวทางแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม, ออนไลน์, <https://www.gotoknow.org/posts/579593>. [13 กันยายน 2567].

5. พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต), คำว่าดี, (กรุงเทพฯ: เลียงเชียง, 2548), 1179.

2. ทศ 6

ในทางพระพุทธศาสนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางระบบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในสังคมเปรียบเทียบกับทศทั้ง 6 เรียกว่า “ทศ 6” ซึ่งพระองค์ทรงวางระเบียบสังคมหรือระบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมาแล้ว 2567 ปี และหลักการปฏิบัตินี้ยังคงทันสมัยสามารถนำมาปรับใช้ในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล “ทศ 6” นี้ ปรากฏอยู่ในพระสูตรที่มีชื่อว่าสังคาลกสูตร⁶ เป็นพระสูตรที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่เด็กหนุ่มคนหนึ่ง ชื่อว่า สังคาลกะ มีเนื้อความดังนี้

กถถจ คหปติปุตุต อริยสาวโก ฉทิสาปฏิจฉาที โหติ ฯ ฉ อมา คหปติปุตุต
ทิสา เวทิตพพา ปุตุตถิมา ทิสา มาตาปิตโร เวทิตพพา ทกขินา ทิสา อาจริยา
เวทิตพพา ปจฉิมา ทิสา ปุตุตทารา เวทิตพพา อุตตรา ทิสา มิตตามจจา เวทิตพพา
เหฐลิมา ทิสา ทาสกมมกรา เวทิตพพา อูปริมา ทิสา สมณพราหมณา เวทิตพพา⁷

อริยสาวกเป็นผู้ปกป้องทศ 6 เป็นอย่างไร. คหบดีบุตร เธอพึงทราบทศ 6 นี้ คือ พึงทราบว่ามีมารดาบิดาเป็นทศเบื้องหน้า พึงทราบว่ามีอาจารย์เป็นทศเบื้องขวา พึงทราบว่ามีบุตรและภรรยาเป็นทศเบื้องหลัง พึงทราบว่ามีมิตรสหายเป็นทศเบื้องซ้าย พึงทราบว่ามีทาสและกรรมกรเป็นทศเบื้องล่าง พึงทราบว่ามีสมณพราหมณ์เป็นทศเบื้องบน⁸

จากเนื้อความในพระสูตร คำว่า ทศ 6 ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแก่สังคาลกะ นั้นหมายถึง กลุ่มคนรอบข้างที่มีหน้าที่ และบทบาทเกี่ยวข้องกับตัวสังคาลกะ แบ่งออกได้เป็น 6 กลุ่ม ซึ่งคนเราทุกคนต้องติดต่อเกี่ยวข้องกับบุคคลทั้ง 6 กลุ่มนี้เช่นเดียวกัน กล่าวได้ว่าทศ 6 เป็นหลักการเกื้อกูลต่อบุคคลรอบข้างหรือการสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อบุคคลอื่น ซึ่งเกื้อกูลในที่นี้หมายถึงความสัมพันธ์อันดีที่ประพฤติปฏิบัติตนกับบุคคลรอบข้างทั้ง 6 ทศ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเรียกบุคคลทั้ง 6 กลุ่มนี้ว่า “ทศ 6” ประกอบด้วย 1. **ทศเบื้องหน้า** คือ ทศตะวันออก (ปุตุตถิทศ)⁹ ได้แก่ มารดาบิดา เพราะเป็น

6. ที.ปา. 11/266-272/212-216 (ไทย.มจร)

7. ที.ปา. 11/198/202-203 (บาลี.สยามรัฐ)

8. ที.ปา. 11/266/212 (ไทย.มจร)

9. ที.ปา. 11/267/212-213 (ไทย.มจร)

ผู้ที่มาก่อน และเป็นให้กำเนิดเป็นผู้เริ่มต้นชีวิตเป็นผู้อุปการะแก่บุตรมาก่อน 2. **ทิศเบื้องขวา** คือ ทิศใต้ (ทักษิณทิศ)¹⁰ ได้แก่ ครูอาจารย์เพราะเป็นผู้ที่ควรแก่การบูชาคุณ (ทักษิณโยยบุคคล) 3. **ทิศเบื้องหลัง** คือ ทิศตะวันตก (ปัจฉิมทิศ)¹¹ ได้แก่ บุตรภรรยา หมายถึง คนที่มาทีหลัง 4. **ทิศเบื้องซ้าย** ทิศเหนือ (อุตตรทิศ)¹² ได้แก่ มิตรสหาย คนใกล้ชิดและผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นผู้ยืนอยู่เคียงข้าง 5. **ทิศเบื้องต่ำ** หรือ ทิศเบื้องล่าง (เหนือภูมิทิศ)¹³ ได้แก่ ลูกน้อง คนงาน และผู้รับใช้ เพราะบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่ช่วยทำการงานต่าง ๆ เป็นฐานกำลังให้นายพึงบำรุงลูกน้อง คนงาน และผู้รับใช้ 6. **ทิศเบื้องบน** (อูปริมทิศ)¹⁴ ได้แก่ สมณพราหมณ์หรือนักบวชซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน สืบต่อพระพุทธศาสนา มีคุณธรรม และหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมากมายในธรรมวินัย

ทัศนะเรื่องทิศ 6 นี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลปฏิบัติต่อกันอนุเคราะห์ สงเคราะห์ ช่วยเหลือกันและกัน ให้ครบถ้วน ครบทิศ เพราะเป็นความสัมพันธ์ของคนในสังคม การปฏิบัติกรช่วยเหลือสงเคราะห์ตามทิศ 6 ถือว่าเป็นหน้าที่เป็นกิจที่ควรกระทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอยู่ร่วมกันในสังคม หากไม่อาศัยซึ่งกันและกันหรือคิดว่ามีเขินหน้าที่ย่อมจะนำมาซึ่งความล่มสลายของสังคมไม่มีบุคคลใดที่จะอยู่คนเดียวในโลกได้โดยไม่พึ่งสิ่งอื่นสิ่งใด เพราะมนุษย์เกิดมาก็ต้องมีบิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิด อีกทั้งต้องมีมิตร มีคนรู้จักซึ่งก็ถือว่าบุคคลซึ่งอยู่ในสังคมต่างก็มีสภาพเช่นเดียวกันทั้งนั้น นั่นคือบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางสังคม ดุจทิศที่อยู่รอบตัวด้วยเหตุของความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ จึงเป็นหน้าที่ต้องกระทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น¹⁵ สมภาร พรหมทา ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับทิศ 6 ในสังคาลกสูตรว่า การดำเนินชีวิต เราอาจจะจำแนกเนื้อหาของการปฏิบัติใน

10. ที.ปา. 11/268/213 (ไทย.มจร)

11. ที.ปา. 11/269/214 (ไทย.มจร)

12. ที.ปา. 11/270/214-215 (ไทย.มจร)

13. ที.ปา. 11/271/215 (ไทย.มจร)

14. ที.ปา. 11/272/216 (ไทย.มจร)

15. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมานุญชีวิต*, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพฯ: สหธรรมิก จำกัด, 2554), 4.

พระพุทธศาสนาออกเป็น 6 ส่วนด้วยกัน คือ ปฏิบัติส่วนบุคคลกับปฏิบัติต่อสังคม เนื้อหา 6 ส่วนนี้เกี่ยวข้องกัน กล่าวคือ ปฏิบัติส่วนบุคคลคือพื้นฐานของสังคม กล่าวให้เข้าใจง่ายก็คือ พระพุทธศาสนาถือว่าระบบปฏิบัติมีบทบาทสำคัญ ได้แก่ ช่วยให้ปัจเจกบุคคล สามารถดำเนินชีวิตส่วนตัวได้อย่างมีความสุข และสังคมส่วนรวมก็ดำรงอยู่อย่างปกติสุขด้วยพระพุทธศาสนาเชื่อว่าความสงบสุขของสังคมอิงอาศัยอยู่กับหลักปฏิบัติของคนแต่ละคนในสังคม เมื่อปัจเจกมีคุณธรรมสังคมส่วนรวมย่อมเป็นสุข เพราะส่วนบุคคลนั้นจะนำไปสู่หลักปฏิบัติพื้นฐานทางสังคม¹⁶ กัญญาพัชร เกตุแก้ว และคณะ¹⁷ ได้นำหลักทศ 6 มาประยุกต์ใช้ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1) **เกื้อกูลครอบครัว (Maintain of Family)** หมายถึง การปฏิบัติตนเองต่อมารดาบิดา ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา ถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำให้การดูแล เอาใจใส่ ช่วยเหลืองานบ้าน มีความประพฤติดีงามเหมาะสมแก่สืบทอดวงศ์ตระกูล

2) **เกื้อกูลการศึกษา (Maintain of Education)** การปฏิบัติตนต่อครูอาจารย์ จะต้องให้ความเคารพนับถือ ครู อาจารย์ และปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับการเป็นนักเรียนที่ดี ต้องมีสัมมาคารวะต่อครูอาจารย์ ทั้งกายวาจาและใจ

3) **เกื้อกูลศาสนา (Maintain of Religion)** หมายถึง การปฏิบัติตนต่อพระสงฆ์ สามเณร ซึ่งเป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนคือ การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงเจริญ เป็นที่พึ่งแก่พุทธศาสนิกชน

4) **เกื้อกูลกัลยาณมิตร (Maintain of True Friend)** หมายถึงการปฏิบัติตนต่อเพื่อน และต่อรุ่นพี่รุ่นน้องซึ่งเป็นลูกศิษย์ ครูอาจารย์เดียวกันอยู่ในโรงเรียนเดียวกัน มีสิทธิเสรีภาพมีความเสมอภาคในกรอบของโรงเรียน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรม ฉบับปรับขยายว่า กัลยาณมิตรในแง่ทำหน้าที่ต่อผู้อื่นควรมีคุณสมบัติสำหรับการทำหน้าที่ ที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ ดังนี้ (1) **ปิโย** น่ารัก (2) **ครุ** นำเคารพ (3) **ภาวนีโย**

16. สมภาร พรหมทา, *พุทธศาสนศรัทธากับปัญหาจริยศาสตร์*, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551), 27.

17. กัญญาพัชร เกตุแก้ว, ประพันธ์ ศุภษร, และดวงเพชร สมศรี, “รูปแบบการปลูกจิตสำนึกคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านวินัยเชิงพุทธบูรณาการสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 1”, *วารสารมหาจุฬาริชากร*, ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2565), 25-26.

น่าเจริญใจ (4) วิตตา รู้จักพูดให้ได้ผล (5) วจนักขโม ทนต่อถ้อยคำ (6) คัมภีร์รัฐจะ
 กะถิง กัตตา แกล้งเรื่องล้าลึกได้ (7) โน จัญฐาเน นิโยชเย ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อม¹⁸

สำหรับทิส 6 เป็นหลักธรรมที่เกี่ยวถึงความสัมพันธ์กันในสังคม เริ่มต้นตั้งแต่
 ครอบครัวเปรียบเหมือนกับทิสทั้ง 6 เป็นการปูพื้นฐานด้านวินัยให้กับตนเอง โดยมี
 ตัวเราเป็นศูนย์กลางกับบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ด้วยทางสังคม
 ในฐานะต่าง ๆ เปรียบเหมือนกับทิส 6 ที่อยู่รอบตัวเรา ดังนี้ 1) **ทิสเบื้องหน้า** คือ
 สัมพันธภาพระหว่างมารดาบิดากับบุตร 2) **ทิสเบื้องขวา** คือ สัมพันธภาพระหว่างครู
 อาจารย์กับศิษย์ 3) **ทิสเบื้องหลัง** คือ สัมพันธภาพระหว่างสามี ภรรยา 4) **ทิสเบื้อง
 ซ้าย** คือ สัมพันธภาพระหว่างมิตรสหาย 5) **ทิสเบื้องล่าง** คือ สัมพันธภาพระหว่าง
 คนใช้ ลูกจ้างกับนายจ้าง 6) **ทิสเบื้องบน** คือ สัมพันธภาพระหว่างบรรพชิตกับฆราวาส
 ซึ่งมีความสอดคล้องกับ รัชชัช ขันทำ ได้กล่าวไว้ว่า หลักทิส 6 เป็นการดำเนินชีวิต
 ของบุคคลผู้หนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ บุคคลถึง 6 สถานะ ซึ่งแต่ละบุคคลย่อมมีหน้าที่
 ที่ต้องปฏิบัติต่อบุคคลต่าง ๆ ในสังคมอันเปรียบเสมือนทิสทั้ง 6 ที่อยู่รอบตัวเรานำมา
 ประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามให้เกิดผลดีแก่ตนเองและสังคม กล่าวคือให้มีความ
 รับผิดชอบ ในหน้าที่ต่อตนเองและผู้อื่น¹⁹

การปฏิบัติการช่วยเหลือสงเคราะห์ตามทิส 6 ถือเป็นหน้าที่ เป็นกิจที่ควร
 กระทำโดยเฉพาะอย่างยิ่งการอยู่ร่วมกันในสังคม หากไม่อาศัยซึ่งกันและกันหรือคิด
 ว่ามิใช่หน้าที่ ไม่ต้องการพึ่งใครและไม่ต้องการให้ใครมาพึ่ง ย่อมจะนำมาซึ่งความล้ม
 สลายของสังคม ไม่มีบุคคลใดที่จะอยู่คนเดียวในโลกได้ โดยไม่พึ่งสิ่งอื่นสิ่งใด เพราะ
 มนุษย์เกิดมาก็ต้องมีบิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิดอีกทั้งต้องมีมิตร มิคนรู้จักซึ่งก็ถือว่า
 บุคคลซึ่งอยู่ในสังคมต่างก็มีสภาพเช่นเดียวกันทั้งนั้น บุคคลประเภทต่าง ๆ ที่ต้อง
 เกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางสังคม คุณทิสที่อยู่รอบตัว ด้วยเหตุของความเกี่ยวข้องสัมพันธ์จึง
 เป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้นลักษณะเช่นนี้จึงเท่ากับการสงเคราะห์บุคคล
 ทั้ง 6 ทิส และเป็นการเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกันด้วย

18. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*, พิมพ์ครั้งที่ 43, (กรุงเทพฯ: สำนัก
 พิมพ์ผลิธรม์, 2558), 573-574.

19. รัชชัช ขันทำ, “พุทธจริยศาสตร์: พันธสัญญาที่บุคคลพึงกระทำต่อกันในทิส 6”, *วารสารปรัชญา
 ปรีทรรณ*, ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563), 69.

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ทศ 6 เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้เราปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลรอบข้างใน 6 ทศ ได้แก่ บิดามารดา ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง มิตรสหาย ผู้ที่ต่ำกว่า และพระสงฆ์ โดยเน้นความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์อันดีและการมีคุณธรรมจริยธรรม ความสำคัญหลักการทศ 6 ได้แก่ 1) **สร้างความสัมพันธ์ที่ดี** ช่วยให้เกิดความรัก ความเคารพ และความเอื้ออาทรต่อกันในสังคม 2) **ส่งเสริมสังคมที่สงบสุข** เมื่อทุกคนปฏิบัติตามหลักการทศ 6 สังคมก็จะสงบสุขและมีความสุข 3) **พัฒนาตนเอง** ช่วยให้บุคคลได้พัฒนาตนเองในด้านคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม 4) **สืบทอดวัฒนธรรม** เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่สืบทอดกันมา การนำทศ 6 ไปประยุกต์ใช้ในครอบครัว สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพ่อแม่ ลูก และสมาชิกในครอบครัว, ในโรงเรียน สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก, ในชุมชน สร้างความสามัคคีในชุมชน และ ในองค์กร สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงาน

3. แนวคิดเกี่ยวกับระบบ

ระบบ หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน และขึ้นต่อกัน โดยส่วนประกอบต่าง ๆ ร่วมกันทำงานอย่างผสมผสานกัน เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้²⁰ นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของระบบไว้คล้ายคลึงกัน ได้แก่

โกวิธน์ เทศบุตร²¹ ได้แบ่งองค์ประกอบของระบบออกเป็น 3 ส่วน เช่น ระบบโรงเรียน ประกอบด้วย 1) **สัญลักษณ์ (Symbols)** ได้แก่ สื่อ ภาษา คำสั่ง 2) **วัตถุ (Objects)** เช่น โต๊ะ เก้าอี้ สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ 3) **บุคคล (Subjects)** ได้แก่ ครู อาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครอง เป็นต้น โดยองค์ประกอบแต่ละส่วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ดังนี้ ปัจจัยป้อน (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output)

20. Novabizz, ทฤษฎีระบบ (System Theory), ออนไลน์, https://www.novabizz.com/NovaAce/Intelligence/ทฤษฎีระบบ.htm#google_vignette. [5 กันยายน 2567].

21. โกวิธน์ เทศบุตร, “วิชา 0501703 ภาวะผู้นำทางการศึกษา”, เอกสารประกอบการสอน, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554), 4.

ประชุม รอดประเสริฐ²² ระบบใดระบบหนึ่งจะประกอบด้วยองค์ประกอบหรือส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ สิ่งที่ป้อนเข้าไป หรือข้อมูลนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) หรือผลผลิต (Product) ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ จะมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน และทำงานร่วมกันเป็นวัฏจักร เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งมีปัญหาหรือไม่ทำงาน ส่วนอื่นก็จะหยุดชะงักไปด้วย นอกจากนี้ ระบบยังมีความสัมพันธ์ต่อสภาพแวดล้อม (Environment) อย่างใกล้ชิดที่อาจกล่าวได้ว่า ระบบจะได้รับข้อมูลนำเข้าจากสิ่งแวดล้อม และระบบจะสร้างหรือผลิตผลงานให้กับสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน

สิ่งป้อนเข้า (Input) หมายถึง ปัจจัยต่าง ๆ และองค์ประกอบแรกที่จะนำไปสู่การดำเนินงาน ของระบบ โดยรวมไปถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ อันเป็นที่ต้องการของระบบนั้นด้วย ในระบบการศึกษา ตัว ป้อนเข้าไปได้แก่ นักเรียน สภาพแวดล้อมของนักเรียน โรงเรียน สมุด ดินสอ และอื่น ๆ เป็นต้น

กระบวนการ (Process) เป็นองค์ประกอบที่สองของระบบ หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ ผลงานหรือผลผลิตของระบบ และในระบบการศึกษา ได้แก่ วิธีการสอนต่าง ๆ เป็นต้น

ผลงาน (Output) หรือผลผลิต (Product) เป็นองค์ประกอบสุดท้ายของระบบ โดยหมายถึง ความสำเร็จในลักษณะต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพ หรือประสิทธิผล และในระบบการศึกษา ได้แก่ นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในลักษณะต่าง ๆ หรือ นักเรียนที่มีความรู้ ความสามารถที่จะดำรงชีวิตในอนาคตได้ตามอัตภาพ เป็นต้น

โดยสิ่งที่ป้อนเข้าไป กระบวนการ และผลผลิต หรือผลงาน จะอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อม หรือสิ่งแวดล้อมเดียวกัน หรือกล่าวโดยสรุปได้ว่า ทั้ง 3 องค์ประกอบต่างก็มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเดียวกัน จึงจะสามารถดำเนินงานได้ และดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า ระบบ คือ องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความเชื่อมโยงและทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยทั่วไปแล้วระบบจะประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน ได้แก่ 1) **สิ่งป้อนเข้า (Input)** เป็นปัจจัยต่าง ๆ ที่นำ

22. ประชุม รอดประเสริฐ, นโยบายและการวางแผน: หลักการและทฤษฎี, (กรุงเทพฯ: เนติพิงษ์การพิมพ์, 2541), 66.

เข้าสู่ระบบเพื่อเริ่มต้นกระบวนการทำงาน เช่น วัตถุประสงค์ ข้อมูล พลังงาน หรือบุคลากร ในระบบการศึกษา สิ่งป้อนเข้าอาจเป็นนักเรียน ครู สื่อการสอน หรือแม้แต่สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ 2) **กระบวนการ (Process)** คือ ขั้นตอนหรือวิธีการที่นำสิ่งป้อนเข้ามาแปรรูปหรือประมวลผล เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ ในระบบการศึกษา กระบวนการอาจเป็นการสอน การเรียนรู้ การทดลอง หรือการประเมินผล และ 3) **ผลผลิต (Output)** คือ ผลลัพธ์ที่ได้จากการนำสิ่งป้อนเข้ามาผ่านกระบวนการ เช่น ผลสัมฤทธิ์ บริการ ข้อมูล หรือความรู้ ในระบบการศึกษา ผลผลิตอาจเป็นนักเรียนที่มีความรู้ความสามารถ หรือผลงานวิจัย

4. แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการศึกษาเพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศ โดยมีเป้าหมายผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน เป็นผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม และเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของประเทศ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์และกลยุทธ์ในระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2566–2570) ดังนี้²³

1) **วิสัยทัศน์** คือ ผู้เรียนมีความรู้และสมรรถนะที่จำเป็น มีความสุข และมีเป้าหมาย ได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ

2) **พันธกิจ** ได้แก่

2.1) ส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศของผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามศักยภาพ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามหลักสูตร และทักษะที่จำเป็นต่ออนาคตในศตวรรษที่ 21

2.2) พัฒนาผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาให้มีความเชี่ยวชาญในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองทิศทางการพัฒนาประเทศ

2.3) พัฒนาสถานศึกษาและระบบการบริหารจัดการศึกษาทุกระดับให้มี

23. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566–2570) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*, ออนไลน์, <https://www.obec.go.th/archives/813787>. [15 กันยายน 2567].

ความปลอดภัย และสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.4) เพิ่มโอกาส ความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ ให้ผู้เรียนทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

2.5) พัฒนาระบบการบริหารจัดการของหน่วยงานในสังกัดให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเหมาะสมกับบริบท

3) เป้าประสงค์ ได้แก่

3.1) ผู้เรียนทุกช่วงวัยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความรักในสถาบันหลักของชาติ และยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นพลเมืองที่รู้สิทธิและหน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ มีความรักและความภูมิใจในความเป็นไทย

3.2) ผู้เรียนทุกช่วงวัยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับโอกาสทางการศึกษาที่เสมอภาค มีคุณภาพตามมาตรฐาน สอดคล้องกับศักยภาพ ให้เป็นผู้มีสมรรถนะ และทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

3.3) เด็กกลุ่มเสี่ยงที่จะออกจากระบบการศึกษา เด็กตกหล่น และเด็กออกกลางคัน ได้รับการช่วยเหลือให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.4) ผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา และสถานศึกษา ได้รับการดูแลความปลอดภัยจากภัยคุกคาม 9 รูปแบบ ได้แก่ ภัยยาเสพติด ภัยความรุนแรง ภัยพิบัติต่าง ๆ อุบัติเหตุ โรคอุบัติใหม่ ฝุ่น PM 2.5 การค้ามนุษย์ การคุกคามในชีวิต และทรัพย์สิน รวมถึงอาชญากรรมไซเบอร์สามารถปรับตัวต่อโรคอุบัติใหม่ โรคอุบัติซ้ำ และรองรับวิถีชีวิตใหม่ รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะที่ดี

3.5) ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี มีสมรรถนะ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ จรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพ รวมทั้งจิตวิญญาณความเป็นครู

3.6) สถานศึกษาจัดการศึกษาเพื่อเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.7) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษา สถานศึกษา มีการนำระบบข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ ในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ มีระบบการบริหารจัดการที่ได้มาตรฐาน มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบริบท

4) กลยุทธ์ ประกอบด้วย

กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีความปลอดภัยจากภัยทุกรูปแบบ ได้แก่ (1) ผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการดูแลความปลอดภัยจากภัยคุกคาม 9 รูปแบบ ได้แก่ ภัยยาเสพติด ภัยความรุนแรง ภัยพิบัติต่าง ๆ อุบัติเหตุ โรคอุบัติใหม่ ฝุ่น PM 2.5 การค้ำมนุษย์ การคุกคามในชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงอาชญากรรมไซเบอร์ (2) ผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา ได้รับการดูแลความปลอดภัยและสามารถปรับตัวต่อโรคอุบัติใหม่โรคอุบัติซ้ำ (3) สถานศึกษา ได้รับการพัฒนาให้มีความปลอดภัย และจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (4) สถานศึกษา ได้รับการส่งเสริมให้มีความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง เพื่อความปลอดภัยของผู้เรียน²⁴

กลยุทธ์ที่ 2 เพิ่มโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาให้กับประชากรวัยเรียนทุกคน ได้แก่ (1) ประชากรวัยเรียนระดับการศึกษาภาคบังคับ ได้รับการโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคจนจบการศึกษาภาคบังคับ (2) ผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้รับการส่งเสริมให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (3) เด็กพิการและเด็กด้อยโอกาส ได้รับโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพ (4) ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษได้รับการส่งเสริมและพัฒนาเต็มตามศักยภาพ (5) เด็กกลุ่มเสี่ยงที่จะออกจากระบบการศึกษา เด็กตกหล่น และเด็กออกกลางคัน ได้รับการช่วยเหลือให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน²⁵

กลยุทธ์ที่ 3 ยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ (1) เด็กปฐมวัยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีพัฒนาการสมวัย (2) ผู้เรียนทุกช่วงวัยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี

24. เรื่องเดียวกัน, 15–16.

25. เรื่องเดียวกัน, 17–18.

ความรักในสถาบันหลักของชาติ และยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นพลเมืองที่รู้สิทธิและหน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบ (3) ผู้เรียนทุกช่วงวัยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ตามมาตรฐาน สอดคล้องกับศักยภาพ ให้เป็นผู้มีสมรรถนะและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 (4) ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี มีสมรรถนะ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ จรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพ รวมทั้งจิตวิญญาณความเป็นครู (5) สถานศึกษาจัดการศึกษาเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (6) สถานศึกษา สามารถจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และมีระบบการวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน (Assessment for Learning) ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ยืดหยุ่นตอบสนองต่อความถนัดและความสนใจของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นรายบุคคล (Personalized Learning)²⁶

กลยุทธ์ที่ 4 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษา ได้แก่ (1) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา มีการนำระบบข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการและการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ (2) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา มีระบบการบริหารจัดการที่ได้มาตรฐาน (3) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา มีระบบการจัดสรรทรัพยากร โดยเฉพาะอัตรากำลังและงบประมาณ ที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับบริบท (4) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบริบท (5) สถานศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา สถานศึกษาในพื้นที่ลักษณะพิเศษ และโรงเรียนคุณภาพได้รับการพัฒนาประสิทธิภาพ ที่เหมาะสมกับบริบท²⁷

26. เรื่องเดียวกัน, 19–21.

27. เรื่องเดียวกัน, 22–24.

สรุปได้ว่า แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับนี้มีเป้าหมายหลักในการสร้างระบบการศึกษาที่มอบโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้พัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ พร้อมรับมือกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 โดยมี **วิสัยทัศน์** ที่ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ มีความสุข และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ **พันธกิจ** ของแผนนี้เน้นไปที่การพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นเลิศ พัฒนาคุณภาพของผู้บริหาร ครู และบุคลากร พัฒนาสถานศึกษา และเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้เท่าเทียมกัน **เป้าหมาย** ที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างพลเมืองที่ดี มีความรับผิดชอบ การให้โอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม การดูแลความปลอดภัยของผู้เรียน และการพัฒนาให้ผู้เรียนมีสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 **กลยุทธ์หลัก** ที่ใช้ในการบรรลุเป้าหมาย ได้แก่

- 1) **ส่งเสริมความปลอดภัย** เน้นการป้องกันภัยคุกคามต่าง ๆ เช่น ยาเสพติด ความรุนแรง และภัยพิบัติ
- 2) **เพิ่มโอกาส** มุ่งเน้นให้ผู้เรียนทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม
- 3) **ยกระดับคุณภาพ** พัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของศตวรรษที่ 21 เช่น การเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้รายบุคคล และ
- 4) **เพิ่มประสิทธิภาพ** พัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ สรุปโดยรวม แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับนี้เป็นแผนที่ครอบคลุมทุกมิติของการศึกษา ตั้งแต่ผู้เรียน ครู ผู้บริหาร ไปจนถึงระบบบริหารจัดการ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการสร้างคนดี มีความสุข และมีคุณภาพ เพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยให้ก้าวไปข้างหน้า

5. การวิเคราะห์แนวคิดระบบกับแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน

แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566–2570) เป็นแผนงานสำคัญที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทย เมื่อนำแนวคิดของระบบมาประยุกต์ใช้กับแผนนี้ จะช่วยให้เราเห็นภาพรวมของกระบวนการพัฒนาการศึกษาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งผู้เขียนได้สังเคราะห์จากข้อมูลข้างต้นสรุปแบ่งองค์ประกอบหลักของระบบที่เกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาฉบับนี้ ได้ดังนี้

1) ปัจจัยป้อน (Input)

- ทรัพยากรบุคคล ครู นักเรียน ผู้บริหาร บุคลากรทางการศึกษา
- งบประมาณ งบประมาณจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน
- สื่อการเรียนรู้ หนังสือเรียน สื่อเทคโนโลยี ห้องเรียน
- โครงสร้างพื้นฐาน อาคารเรียน ห้องปฏิบัติการ สนามกีฬา
- นโยบาย นโยบายการศึกษาของรัฐบาล กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- เทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT)
- สภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

2) กระบวนการ (Process)

- การจัดการเรียนการสอน การออกแบบหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
การประเมินผล

- การบริหารจัดการ การวางแผน การจัดองค์กร การมอบหมายงาน การควบคุม
- การพัฒนาครู การอบรมพัฒนาครู การวิจัย
- การมีส่วนร่วมของชุมชน การประสานความร่วมมือกับชุมชน ภาคเอกชน
- การนำเทคโนโลยีมาใช้ การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

และการบริหารจัดการ

- การติดตามและประเมินผล การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำ
ผลการประเมินไปปรับปรุง

3) ผลผลิต (Output)

- ผู้เรียนที่มีคุณภาพ ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ทักษะชีวิต และคุณลักษณะที่ดี
- ครูที่มีคุณภาพ ครูมีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้
- สถานศึกษาที่มีคุณภาพ สถานศึกษาได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน
- ระบบการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ระบบการศึกษาสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้
- การพัฒนาประเทศ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อขับเคลื่อนประเทศ

ความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบของระบบกับแผนพัฒนาการศึกษา

- 1) **ปัจจัยป้อน** แผนพัฒนาฯ ได้ระบุถึงความสำคัญของทรัพยากรบุคคล งบประมาณ และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษา
- 2) **กระบวนการ** แผนได้กำหนดกลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาครู และการใช้เทคโนโลยี ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- 3) **ผลผลิต** แผนมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ และพัฒนาระบบการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลผลิตที่ต้องการ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเชื่อมโยงแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานกับองค์ประกอบของระบบ

องค์ประกอบของระบบ	ความสัมพันธ์กับแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน	ตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง
ปัจจัยป้อน (Input)	เป็นปัจจัยที่นำเข้าสู่ระบบการศึกษา เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนา	นักเรียน ครู บุคลากร งบประมาณ สื่อการเรียนรู้ เทคโนโลยี สภาพแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรม
กระบวนการ (Process)	เป็นขั้นตอนหรือวิธีการที่นำปัจจัยป้อนมาแปรรูป เพื่อให้ได้ผลผลิตตามที่ต้องการ	การสอน การเรียนรู้ การประเมิน การบริหารจัดการ การพัฒนาหลักสูตร การส่งเสริมความเสมอภาค การดูแลความปลอดภัย
ผลผลิต (Output)	เป็นผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการ เช่น บัณฑิตที่มีคุณภาพ ผู้เรียนที่มีความสุข สถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ	ผู้เรียนที่มีความรู้ ความสามารถ ทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 พลเมืองที่ดี บุคลากรที่มีคุณภาพ สถานศึกษาที่ทันสมัย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า เมื่อมองแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานในมุมมองของระบบ จะเห็นได้ว่าแผนนี้ครอบคลุมองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สำคัญในการพัฒนาการศึกษาอย่างครบถ้วน การบูรณาการแนวคิดระบบเข้ากับแผนงาน จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบ มีประสิทธิภาพ และสามารถติดตามประเมินผลได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ ยังช่วยให้เห็นภาพรวมของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาการศึกษา และสามารถนำไปปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาระบบการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง

6. การประยุกต์ทศ 6 กับแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ทศ 6 เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้เราปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลรอบข้างใน 6 ทศ ได้แก่ บิดามารดา ครูอาจารย์ ผู้ปกครอง มิตรสหาย ผู้ที่ต่ำกว่า และพระสงฆ์ โดยเน้นความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์อันดีและการมีคุณธรรมจริยธรรม

ความเชื่อมโยงระหว่างทศ 6 กับแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทศ 6 นั้นสอดคล้องและสนับสนุนเป้าหมายของแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานหลายประการ ดังนี้

1) **การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี** ทศ 6 เน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น การมีเมตตา และการเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองดี

2) **การสร้างความเสมอภาค** ทศ 6 สอนให้เราให้ความเคารพต่อทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ เด็ก หรือผู้ที่มีสถานะแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสร้างความเสมอภาคในสังคม

3) **การพัฒนาทักษะชีวิต** การปฏิบัติตามทศ 6 ช่วยพัฒนาทักษะชีวิตต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการควบคุมอารมณ์

4) **การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม** ทศ 6 เป็นพื้นฐานของการสร้างคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม

จากข้อมูลข้างต้นผู้เขียนจะได้อธิบายเพิ่มเติมในประเด็นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีเพื่อให้เป็นแนวทางตามแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวคือการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีตามหลักทศ 6 นั้นเป็นเป้าหมายสำคัญของแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ได้แก่

1) **ทศเบื้องต้น** ในบริบทของผู้เรียน ต้องปฏิบัติตามหลักธรรมทางศีลธรรม มีความกตัญญูกตเวที มีความเคารพต่อผู้ใหญ่ และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น อีกทั้งต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว มีความมั่นคงทางอารมณ์และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสุข

2) **ทศเบื้องขวา** ในบริบทของผู้เรียน ผู้เรียนให้ความเคารพครูอาจารย์ คอยช่วยเหลือครูอาจารย์ในสิ่งที่พอทำได้ เชื่อฟังคำสั่งสอนโดยเคารพ และตั้งใจศึกษาเล่าเรียนด้วยความเคารพเคารพ

3) **ทศเบื้องหลัง** ในบริบทของผู้เรียน คือ รุ่นน้อง หรือคนที่อายุน้อยกว่า ผู้เรียนชั้นสูงควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับน้อง ๆ ช่วยเหลือน้อง ๆ ในการเรียนและกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการทำงานร่วมกันในกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และพัฒนาทักษะทางสังคม และผู้เรียนควรเคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็ใครก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งน้อง ๆ ที่อายุน้อยกว่า

4) **ทศเบื้องซ้าย** ในบริบทของผู้เรียน การมีมิตรภาพที่ดีจะช่วยให้ผู้เรียนมีความสุข มีกำลังใจ และสามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ อีกทั้งการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับเพื่อนจะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเอง และการทำงานร่วมกับเพื่อนจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้การทำงานเป็นทีม และสามารถแก้ไขปัญหาได้ร่วมกัน

5) **ทศเบื้องต่ำ** ในบริบทของผู้เรียน อาจหมายถึงผู้ที่อ่อนแอกว่า หรือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ ผู้เรียนควรมีความเมตตาต่อผู้อื่นที่อ่อนแอกว่า หรือต้องการความช่วยเหลือ เช่น เพื่อนที่เรียนไม่ทัน เป็นต้น และผู้เรียนควรเคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็ใครก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่อ่อนแอกว่า

6) **ทศเบื้องบน** ในบริบทของนักเรียน ควรเคารพต่อพระภิกษุสามเณรหรือนักบวชในศาสนาที่ตนนับถือ ผู้เรียนควรเปิดใจรับฟังคำแนะนำ และควรศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และเพื่อเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ

การนำหลักทศ 6 ไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา ทศ 6 สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาได้ดังนี้

1) **การจัดกิจกรรม** จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตามทศ 6 เช่น กิจกรรมวันพ่อ วันแม่ กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

2) **การบูรณาการในหลักสูตร** นำทศ 6 มาบูรณาการในทุกวิชา เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้

3) การสร้างบรรยากาศของโรงเรียน สร้างบรรยากาศของโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติตนตามทศ 6 เช่น การให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน การส่งเสริมให้นักเรียนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4) การเป็นแบบอย่างของครู ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักทศ 6 เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติตาม

ประโยชน์ที่ได้รับ ประโยชน์ที่ได้รับจากการนำทศ 6 มาใช้ มีดังนี้

1) พัฒนาบุคลิกภาพ ช่วยให้ผู้เรียนมีบุคลิกภาพที่ดี มีความรับผิดชอบ มีน้ำใจ และมีความสุข

2) สร้างความสัมพันธ์ที่ดี ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในโรงเรียน ชุมชน และสังคม

3) พัฒนาสังคม ช่วยสร้างสังคมที่สงบสุข มีความรัก ความสามัคคี และความเอื้ออาทร

4) สืบทอดวัฒนธรรม ช่วยสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามของไทย

สรุปได้ว่า ทศ 6 เป็นหลักธรรมที่สำคัญและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติตามทศ 6 จะช่วยให้พวกเขากลายเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ

7. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบของระบบกับแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ดังนี้

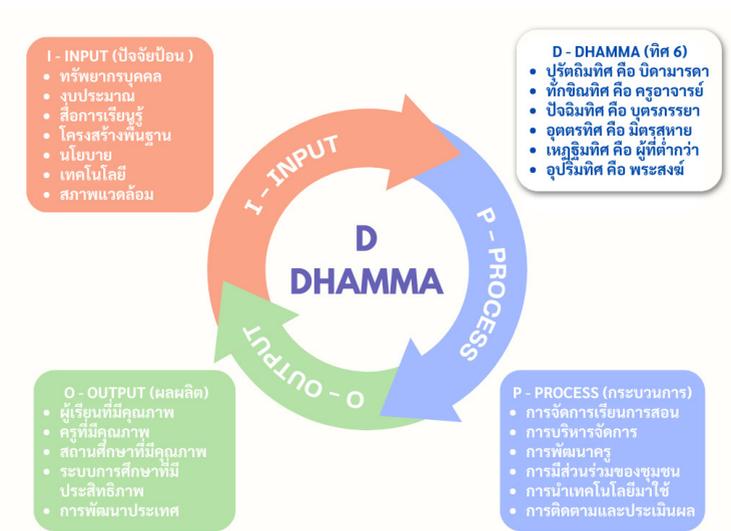
1) **ปัจจัยป้อน** แผนพัฒนาฯ ได้ระบุถึงความสำคัญของทรัพยากรบุคคล งบประมาณ และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษา

2) **กระบวนการ** แผนได้กำหนดกลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาครู และการใช้เทคโนโลยี ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ

3) **ผลผลิต** แผนมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ และพัฒนาระบบการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลผลิตที่ต้องการ

ในส่วนความเชื่อมโยงของทิศ 6 นั้นพบว่า สอดคล้องและสนับสนุนเป้าหมายของแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานหลายประการ ได้แก่

- 1) การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี ทิศ 6 เน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น การมีเมตตา และการเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองดี
- 2) การสร้างความเสมอภาค ทิศ 6 สอนให้เราให้ความเคารพต่อทุกคน ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่ เด็ก หรือผู้ที่มีสถานะแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสร้างความเสมอภาคในสังคม
- 3) การพัฒนาทักษะชีวิต การปฏิบัติตามทิศ 6 ช่วยพัฒนาทักษะชีวิตต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการควบคุมอารมณ์
- 4) การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ทิศ 6 เป็นพื้นฐานของการสร้างคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม ซึ่งสามารถสรุปความเชื่อมโยงให้เข้าใจง่ายตามภาพที่ 1



ภาพที่ 1 ทิศ 6: การประยุกต์กับแนวคิดระบบและแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากองค์ความรู้ใหม่ที่ได้การนำหลักธรรมทศ 6 มาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะชีวิต คุณธรรม จริยธรรม และความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษา โดยผ่านวิธีการหรือกิจกรรมดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) ทิศเบื้องหน้า มารดาบิดา (ผู้ปกครอง) ได้แก่

- *กิจกรรมวันพ่อ วันแม่* โดยจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนแสดงความรัก ความเคารพ ต่อพ่อแม่ เช่น การเขียนการ์ด การทำของขวัญ การแสดงดนตรี หรือการจัดงานเลี้ยง อาหารกลางวันร่วมกัน

- *เชิญผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรม* เช่น การประชุมผู้ปกครอง การเข้าร่วมกิจกรรม วันเปิดบ้าน เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการศึกษาของบุตรหลาน และสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง

- *โครงการบ้านเรียน* ส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของบุตรหลาน ที่บ้าน เช่น การอ่านหนังสือร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน

2) ทิศเบื้องขวา ครูอาจารย์ ได้แก่

- *กิจกรรมวันครู* จัดกิจกรรมวันครูเพื่อแสดงความเคารพและขอบคุณครูอาจารย์

- *โครงการพี่เลี้ยง* จัดโครงการพี่เลี้ยงให้นักเรียนชั้นสูงดูแลและให้คำแนะนำ แก่นักเรียนชั้นต่ำ

- *กิจกรรมให้คำปรึกษา* เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ปรึกษาปัญหาต่าง ๆ กับครูอาจารย์

- *โครงการครูเยี่ยมบ้าน* ส่งเสริมให้ครูเข้าเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อทำความเข้าใจ สภาพครอบครัวและปัญหาของนักเรียน

3) ทิศเบื้องหลัง ในบริบทของนักเรียน คือ รุ่นน้อง หรือคนที่อายุน้อยกว่า

- *กิจกรรมพี่เลี้ยงน้อง* จัดโครงการพี่เลี้ยงให้นักเรียนชั้นสูงดูแลและให้คำแนะนำ แก่น้อง ๆ

- *กิจกรรมกลุ่มช่วยเหลือเพื่อน* จัดตั้งกลุ่มช่วยเหลือเพื่อนเพื่อช่วยเหลือเพื่อน ที่เรียนไม่ทัน หรือมีปัญหา

- *โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้* จัดโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างรุ่นพี่กับรุ่นน้อง

4) ทิศเบื้องซ้าย มิตรสหาย

- *กิจกรรมกลุ่ม* จัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกัน และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อน

- โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน จัดโครงการเพื่อนช่วยเพื่อนเพื่อให้เพื่อน ๆ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเรียน

- กิจกรรมชมรมต่าง ๆ ส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมชมรมต่าง ๆ เพื่อพบปะเพื่อนที่มีความสนใจเหมือนกัน

5) **ทิศเบื้องต่ำ** ในบริบทของนักเรียน อาจหมายถึง ผู้ที่อ่อนแอกว่า หรือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ

- กิจกรรมบริการชุมชน จัดกิจกรรมบริการชุมชนเพื่อให้ผู้เรียนได้ช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาส

- โครงการอาสาสมัคร ส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมโครงการอาสาสมัครต่าง ๆ

- การให้ความช่วยเหลือเพื่อน สอนให้นักเรียนมีน้ำใจในการช่วยเหลือเพื่อนที่ต้องการความช่วยเหลือ

6) **ทิศเบื้องบน** พระภิกษุสามเณรหรือนักบวช

- นิมนต์พระภิกษุสงฆ์ ที่มีความรู้ความสามารถให้ความรู้คุณธรรมแก่นักเรียน

- จัดกิจกรรมสวดมนต์ จัดกิจกรรมสวดมนต์เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

- เยี่ยมชมสถานที่สำคัญในทางศาสนา จัดกิจกรรมเยี่ยมชมสถานที่สำคัญในทางศาสนาเพื่อศึกษาและเรียนรู้

เป้าหมายของการศึกษาที่สอดคล้องกับหลักธรรมทิศ 6 ได้แก่

1) **พัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี** มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม

2) **พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ** มีความรู้ความสามารถในการดำรงชีวิต และสามารถพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต

3) **พัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่ดี** มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม และเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศชาติ

4) **พัฒนาผู้เรียนให้มีความสุข** มีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต

การนำหลักธรรมทิศ 6 มาประยุกต์ใช้ในการศึกษา จะช่วยให้ผู้เรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความสุข และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างสังคมที่ดีขึ้นด้วย ทั้งนี้ การเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมจะขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละโรงเรียนและระดับชั้นของนักเรียน

8. บทสรุป

ทิต 6 เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้เราปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลรอบข้างใน 6 ทิต ได้แก่ บิดามารดา ครูอาจารย์ ผู้ปกครอง มิตรสหาย ผู้ที่ต่ำกว่า และพระสงฆ์ โดยเน้นความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์อันดีและการมีคุณธรรมจริยธรรม ความสำคัญของหลักการทิต 6 ได้แก่ 1) **สร้างความสัมพันธ์ที่ดี** ช่วยให้เกิดความรัก ความเคารพ และความเอื้ออาทรต่อกันในสังคม 2) **ส่งเสริมสังคมที่สงบสุข** เมื่อทุกคนปฏิบัติตามหลักการทิต 6 สังคมก็จะสงบสุขและมีความสุข 3) **พัฒนาตนเอง** ช่วยให้คุณคนได้พัฒนาตนเองในด้านคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม 4) **สืบทอดวัฒนธรรม** เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่สืบทอดกันมา การนำหลักทิต 6 ไปประยุกต์ใช้ในครอบครัว สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพ่อแม่ ลูก และสมาชิกในครอบครัว, ในโรงเรียน สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก, ในชุมชน สร้างความสามัคคีในชุมชน และ ในองค์กร สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงาน

จากการศึกษาครั้งนี้ได้นำเสนอแนวคิดที่น่าสนใจในการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ทิต 6 เข้ากับระบบการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทย คุณค่าที่สำคัญของการศึกษานี้ ได้แก่ 1) **ความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมและระบบ** คือ การศึกษาแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงที่สอดคล้องกันระหว่าง ทิต 6 กับระบบการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) **มุมมองใหม่ในการพัฒนาการศึกษา** คือ การนำทิต 6 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการศึกษา เป็นการนำเสนอมุมมองใหม่ที่ที่น่าสนใจในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและสังคม 3) **พื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรม** คือ การเน้นย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และความสัมพันธ์อันดีต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่ดี และ 4) **แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน** คือ การบูรณาการหลักธรรมทิต 6 เข้ากับแผนพัฒนาการศึกษาเป็นการสร้างแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและมีคุณภาพ

และจากการศึกษาครั้งนี้ ผลการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้หลายด้าน ได้แก่ 1) **การพัฒนาหลักสูตร** คือ สามารถนำทิต 6 มาบูรณาการเข้าในหลักสูตรการ

เรียนการสอน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทั้งด้านวิชาการและคุณธรรม 2) **การพัฒนาครู** คือ สามารถนำทิศ 6 มาใช้ในการพัฒนาครู เพื่อให้ครูสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้ และสามารถถ่ายทอดให้กับผู้เรียนได้ 3) **การสร้างสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้** คือ สามารถสร้างสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม โดยเน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา และ 4) **การพัฒนาชุมชน** คือ สามารถขยายผลไปสู่การพัฒนาชุมชน โดยส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา และนำหลักธรรมทิศ 6 ไปประยุกต์ใช้ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชน

กล่าวโดยสรุป การศึกษาครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับระบบการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักธรรมทิศ 6 ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน สังคม และประเทศชาติได้อย่างเป็นรูปธรรม

รายการอ้างอิง

- กัญญาพัชร เกตุแก้ว, ประพันธ์ ศุภษร, และดวงเพชร สมศรี. “รูปแบบการปลูกจิตสำนึกคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านวินัยเชิงพุทธบูรณาการสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบรรหารแจ่มใสวิทยา 1”. *วารสารมหาจุฬาริชาการ*. ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2565). 18–29.
- โกวิวัฒน์ เทศบุตร. “วิชา 0501703 ภาวะผู้นำทางการศึกษา”. *เอกสารประกอบการสอน*. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.
- ข้าวเด็ด 7 สี. สพฐ.พบเด็กไทย อ่านไม่ออก-เขียนไม่ถูก. ออนไลน์. <https://news.ch7.com/detail/741470>. [13 กันยายน 2567].
- เฉลิมลาภ ทองอาจ. *ปัญหาอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้: แนวทางแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม*. ออนไลน์. <https://www.gotoknow.org/posts/579593>. [13 กันยายน 2567].
- ประชุม รอดประเสริฐ. *นโยบายและการวางแผน: หลักการและทฤษฎี*. กรุงเทพฯ: เนติพงษ์การพิมพ์, 2541.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต). *คำวัด*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง, 2548.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). *ธรรมนุญชีวิตร*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก จำกัด, 2554.
- _____. *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 43. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, 2558.
- ภาณี รูปสม. “การขัดเกลาทางสังคมของสถานศึกษาก่อนวันเรียนของญี่ปุ่น”. *วารสารญี่ปุ่นศึกษา*. ฉบับที่ 2. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต, 2544.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ*. กรุงเทพฯ: พาณิชสุภผล ถนนสามเสน, 2470.
- รัชชัย ชัยนทำ. “พุทธจริยศาสตร์: พันธสัญญาที่บุคคลพึงกระทำต่อกันในทิศ 6”. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*. ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2563). 59–70.

สมภาร พรหมทา. พุทธศาสตร์กับปัญหาจริยศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาคุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566–2570) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ออนไลน์. <https://www.obec.go.th/archives/813787>. [15 กันยายน 2567].

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. รายงานผลการศึกษารพัฒนามาตรฐานการศึกษาของต่างประเทศ. นนทบุรี: 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2559.

_____. รายงานการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาปฐมวัยของไทยและต่างประเทศกรณีศึกษาประเทศญี่ปุ่น สิงคโปร์ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด, 2563.

Novabizz.com. ทฤษฎีระบบ (System Theory). ออนไลน์. https://www.novabizz.com/NovaAce/Intelligence/ทฤษฎีระบบ.htm#google_vignette. [5 กันยายน 2567].